

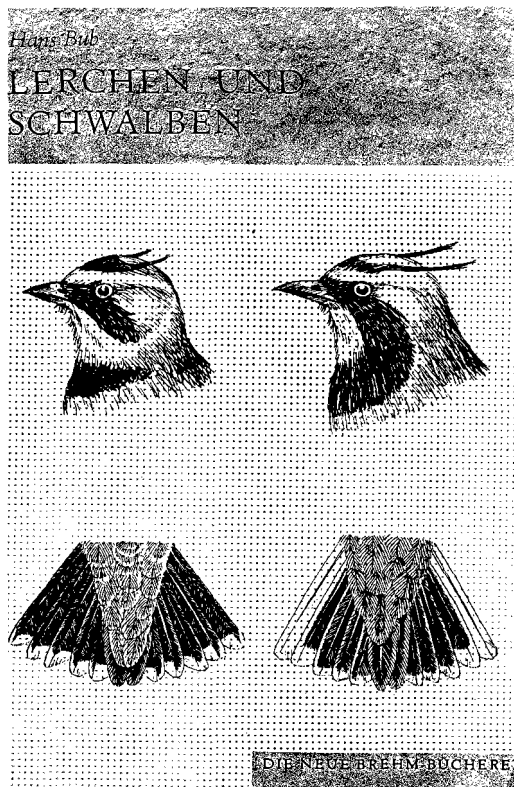
BUB H. 1981. *Kennzeichen und Mauser europäischer Singvogel*, 1. *Lerchen und Schwalben*. (Neue Brehm-Bücherei 540). Ziemsen, Wittenberg. 122 p. Prijs DDR M 13,20.

BUB H. 1981. *Kennzeichen und Mauser europäischer Singvogel*, 2. *Stelzen, Pieper und Würger* (Neue Brehm-Bücherei 545). Ziemsen, Wittenberg. 169 p. Prijs DDR M 17,30.

In de serie „Abhandlungen für Vogelfang und Vogelberingung“ wordt momenteel gewerkt aan een reeks deeltjes over kenmerken en rui van Europese zangvogels. Inmiddels zijn deel 1, handelend over leeuweriken en zwaluwen en deel 2 over kwikstaarten, piepers en klauwieren verschenen. In het eerste deel is een inleiding opgenomen over de onderwerpen die de basis vormen voor herkenning en rui: geografische variatie, soort- en ondersoortherkenning, maten, gewicht, broedbiologie, rui, geslacht en leeftijd. Deze onderwerpen vormen eveneens het schema aan de hand waarvan in beide deeltjes de soorten worden behandeld. Elke soortbehandeling wordt afgesloten met verwijzingen en andere bronnen. Zo nodig is een paragraaf „Bemerkungen und Fragen“ opgenomen waarin hiaten in de kennis worden samengevat. In beide deeltjes is een groot aantal illustratieve zwart-wit foto's (met name van balgen), tekeningen en figuren opgenomen.

Er is gestreefd naar een zo groot mogelijke volledigheid, waarbij overzichtelijkheid, kwaliteit en bruikbaarheid van de geboden gegevens niet altijd voorop lijken te hebben gestaan. Zo wordt in verschillende paragrafen een stroom aan gegevens gepresenteerd welke in een veelheid aan lettertypen en tekens achter elkaar geplaatst zijn. Deze onoverzichtelijkheid wordt in de inleiding van deel 1 wel gememoreerd, maar afgedaan met de mededeling dat voor een meer tabellarische presentatie geen plaats was. Voorts ontbreken in de opsommingen vaak gegevens als gemiddelde, spreiding of aantal, terwijl de meetwijze van de vleugellengte (al dan niet met gestrekte vleugel, levende vogel of balg) niet altijd duidelijk is. Afgezien nog van de vraag of ondersoortherkenning niet te ver wordt doorgevoerd, kan men zich afvragen of aan ondersoortherkenning van vogels in de hand niet te veel waarde gehecht wordt: (1) het gaat vaak om geleidelijke overgangen, waardoor niet altijd met zekerheid de ondersoort van een enkel individu bepaald kan worden; (2) individuele variatie (waaraan weinig aandacht besteed wordt) kan het beeld vertroebelen; (3) ondersoorten van buiten Europa die als min of meer regelmatige of zeldzame verschijning te verwachten zijn, worden slechts beknopt of niet behandeld.

Samenvattend kan gesteld worden, dat voor de lezer die op de hoogte is van problemen die bij biometrie, rui en herkenning een rol spelen, beide werkjes een uitstekende bron van informatie zijn. Immers: een samenvattend werk over vaak lastige items als herken-

ning en rui van zangvogels in de hand ontbrak tot nu toe. Dit is opmerkelijk omdat de waarde van ringonderzoek zonder nauwkeurige bepaling van soort, leeftijd en geslacht van geen of van beperkte betekenis is. Bovendien nodigt de opzet van de boekjes, waarin leemten in de kennis zo duidelijk naar voren komen, tot verder onderzoek. Opgemerkt kan nog worden, dat de kwaliteit van het papier (en daarmee van de afbeeldingen) ditmaal beter is dan gewoonlijk bij deze uitgaven.

Joke E. Winkelman

FISHER W. 1982. *Die Seeadler*. (Neue Brehm-Bücherei 221) Ziemsen, Wittenberg. 192 p. Prijs DDR M 16,90.

In deze bekende serie is een geheel herziene uitgave verschenen van het deeltje over zeearenden (*Haliaeetus*). Dit rijk geïllustreerde boekje behandelt niet alleen de in Europa en Azië voorkomende Zeearend *Haliaeetus albicilla* maar ook de andere soorten van het geslacht: *H. leucocephalus* (Noord-Amerika), *H. pelagicus* (Oost-Azië), Witbandzeearend *H. leucorhynchus* (Centraal- en Zuid-Azië), *H. leucogaster* (Indisch-Australische gebied), *H. sanfordi* (Solomoneilanden), *H. vocifer* (Zuid- en Centraal-Afrika) en *H.*

vociferoides (Madagascar). Alle soorten worden naar de huidige stand van kennis besproken en door middel van een kleurplaat, vele zwart-wit foto's en tal van tekst-illustraties afgebeeld. Veel foto's van de niet-Europese soorten stammen uit de dierentuin van (Oost-) Berlijn, waar de onlangs overleden auteur werkzaam was.

Een groot deel van dit gedegen gedocumenteerde en toch vlot leesbare boekje is gewijd aan de in Noord-, Midden- en Zuidoost-Europa broedende Zeearend, die bij ons jaarlijks in klein aantal als wintergast voorkomt. Eens broedden Zeearenden in Europa in een goeddeels gesloten areaal van IJsland tot de zuidelijke Balkan en van de Britse eilanden tot het Oeralgebergte. Tot voor kort werden zij systematisch vervolgd met klem en geweer en werden hun horsten jaar-in-jaar-uit geplunderd door eierenverzamelaars, al dan niet onder het mom van de wetenschap. Thans is het voorkomen van de Zeearend in Europa beperkt tot iets meer dan 600 broedpaar, waarvan ruim de helft in Noorwegen. Andere deelpopulaties zijn nog te vinden op IJsland (ruim 20 paar, stabiel), in Zweden (50-60 paar, gering voortplantingssucces, met name van de Oostzee-populatie), in Polen (40-50 paar op de merenplateaus van Pommeren en Mazurië) en een snel instortend bestand van hooguit nog enkele tientallen paren op de Balkan, waar de soort met uitsterven bedreigd is door biotoopvernietiging, vervolging en (al dan niet opzettelijke) vergiftiging.

Opwekkender leesstof is de populatieontwikkeling van de Zeearend in de Noordduitse laagvlakte. Hier was de soort rond 1900 door menselijk toedoen nagenoeg volledig uitgeroeid, maar enkele vroege natuurbeschermers (waaronder een paar jachtheren) hebben nog juist op tijd het tij kunnen keren. Mede dank zij een actieve bescherming gedurende vele tientallen jaren broeden in het noorden van de DDR thans weer meer dan 100 paar Zeearenden, waarvan 80-90 paar in Mecklenburg en 25 paar in Brandenburg. In deze dunbevolkte landstroken met hun uitgestrekte wouden en talloze meren behooft deze imposante vogel nog op veel plaatsen bij het landschapsbeeld van alledag.

De ornithologie en de natuurbescherming staan in de DDR op verrassend hoog peil. Opmerkelijk is hierbij de ontwikkeling die af te lezen is bij vergelijking van de eerste druk van dit boekje (1959) en de huidige uitgave. Naast de toegenomen kennis omtrent broedbiologie en populatiedynamiek zijn veel inzichten gewonnen betreffende diverse ecologische vragen hetgeen bijdraagt tot de beschermingsmogelijkheden voor deze kwetsbare laagland-soort. Ook komen de beschermingsactiviteiten ter sprake rond de laatste vier broedparen in Sleswijk-Holstein, die in de broedtijd (mede door Nederlandse vrijwilligers) dag en nacht bewaakt worden. Er vliegen hier na vele jaren met minimaal broedresultaat tegenwoordig jaarlijks weer meerdere jongen uit.

In deze herziene uitgave is niet alleen de tekst uitgebreid, maar zijn ook veel nieuwe foto's opgenomen. Treffend zijn onder meer een tweetal opnamen waar een Zeearend (tevergeefs) jacht maakt op zwemmen-de Grauwe Ganzen met kuikens. Verheugend is het te kunnen opmerken dat de „grauwsluier”, die de vroegere uitgaven in deze reeks kenmerkte, door het ge-

bruik van beter papier thans goeddeels is verdwenen.

Onno de Bruijn

SHARROCK J. T. R. (ed.). 1982. *Birds new to Britain and Ireland*. Poyser, Calton. 264 + 16 p. Prijs £ 21,60.

Het behoort eigenlijk bij het Engelse gevoel van sportiviteit dat een boek handelend over „de meest gedenkwaardige, sensationele en opwindende ogenblikken van de afgelopen 35 jaren van zeldzaamheden jagen” met veel kans van slagen op de markt gebracht kan worden. Van alle door de verschillende Britse instanties in 1946-80 aanvaarde „eerste” waarnemingen van 83 vogelsoorten worden de oorspronkelijke publicaties uit *British Birds* woordelijk overgenomen, aangevuld met zwart-wit tekeningen van 18 van de beste Britse vogel-illustratoren aan het begin van elk hoofdstuk, een verspreidingskaart en twee cursief gezette paragraafjes van P. J. Grant met respectievelijk een evaluatie van de eerste en eventuele latere waarnemingen van de soort op de Britse eilanden en een overzicht van de kenmerken die thans als diagnostisch waardevol worden beschouwd of sedert kort bekend zijn geworden. De soorten zijn chronologisch naar de datum van de waarneming gerangschikt, te beginnen met de Zwartkoprietzanger *Acrocephalus melanopogon* in augustus 1946 en eindigend met een Forsters Stern *Sterna forsteri* in januari-maart 1980. Aldus ontstaat een beeld van de passie van het naar zeldzaamheden zoeken door Britse waarnemers. Als fotodocumentatie worden 16 pagina's met 81 foto's van de betreffende zeldzame individuen aan het eind van het boek toegevoegd. Van de behandelde soorten komen 23 ook voor op de Nederlandse lijst. Ten minste 45 soorten (54%) zijn afkomstig uit Noord-Amerika; 31 daarvan zijn landvogels, waaronder niet minder dan 11 soorten Amerikaanse zangertjes (Parulidae). Van al deze Noordamerikaanse soorten zijn slechts vier ooit in Nederland vastgesteld, nl. Amerikaanse Kuifeend, Grote Franjepoot, Bandijsvogel en Roodborstlijster. Van de Oosteuropese en Siberische soorten werden slechts negen nieuw vermeld; van deze kent men de Siberische Boompieper, Krekeltzanger, Vale Lijster en Siberische Lijster ook uit Nederland, terwijl soorten als Citroenkwikstaart *Motacilla citreola* en Roodkeel-nachtegaal *Luscinia calliope* ons nog zijn ontgaan. De resterende 29 soorten hebben betrekking op vogels uit overwegend Zuid-Europa, Noord-Afrika en Voor-Azië, zoals de Woestijngrasmus *Sylvia nana*, Spaanse Mus *Passer hispaniolensis* en Woestijnvink *Bucanetes githagineus*.

Op de soortenlijst komen uiteraard soorten voor die men zonder meer wel eens op de Britse eilanden zou verwachten, of die zich intussen ook elders in Europa hebben gevestigd. Voorbeelden zijn Turkse Tortel (3 juli 1956, thans wijd verspreid; in Nederland sedert 1949 of 1950), Cettis Zanger (4 maart 1961), Krekeltzanger (24 september 1961), Boomkruiper (27 september 1969), Buidelmees (22 oktober 1966). Volstrekt onverwacht en bijna onverklaarbaar is het verschijnen van de Aleoetenstern *Sterna aleutica* uit het noorden van de Pacificische Oceaan (8 mei 1979: zeven overtuigende foto's).

In een korte eindbeschouwing herinnert de redacteur eraan dat de meeste „eerste” waarnemingen op Fair Isle zijn gedaan (14 = 17%), vervolgens op de Scilly Eilanden (11 = 13%) en op het eiland Lundy (7 = 8%). Van alle waarnemingen vond 38% plaats tussen 10 september en 28 oktober en 25% tussen 7 mei en 24 juni, elk een periode van zeven weken. Daarbij spant de eerste week van oktober verreweg de kroon met negen „eerste”. Gerekend naar het jaar was 1954 met negen „eerste” het meest productief. In slechts twee gevallen viel het verschijnen van een zeldzaamheid op de Britse eilanden samen met een overeenkomstige waarneming in Nederland. Dat was 15-23 maart 1959 een Amerikaanse Kuifeend bij Wassenaar (19-27 april 1959, Reading, Berkshire) en 9-12 juli 1975 een Witstaartkievit op Texel (12-18 juli 1975, Packington, Warwickshire; waargenomen door enkele honderden waarnemers: „from all over Britain”!).

Behalve de vaststelling dat het hier om een goed gedocumenteerd en aantrekkelijk uitgevoerd faunistisch werk gaat, zou ik graag nog twee opmerkingen van algemene aard willen maken. De eerste is dat grote delen van de tekst door de uitgebreide en vaak door verschillende waarnemers herhaalde kleedbeschrijvingen uitermate taai zijn om te lezen. Niettemin blijkt het veelgelezen stof te zijn. Waren zulke beschrijvingen afkomstig van (te controleren!) verzamelde exemplaren, dan zou men die stellig ter zijde leggen als nutteloze geschriften van stoffige systematici. Zo is het in het verleden gegaan en zo gaat het nog, maar het kan verkeren, blijkt het.

De tweede opmerking betreft de waarde van het naar zeldzaamheden jagen (*rarity hunting*). In wezen komt deze jacht neer op de bevrediging die men voelt bij het zien van nieuwigheden, op de sportieve prestatie van de eerste te zijn. In dit opzicht is het een boeiende hobby en een ware passie voor vele Britten en steeds meer Nederlanders. Het brengt de ornithologie als wetenschap echter niet veel verder. Integendeel, door de nadruk te leggen op het einddoel, een verantwoorde identificatie, werkt het remmend op de ontwikkeling van de ornithologie. Interessant wordt het pas wanneer na de identificatie vragen van algemeen biologisch belang worden gesteld en naar de beantwoording daarvan wordt gezocht. Remmend werkt bovendien de nu reeds bij sommigen heersende mening dat veldornithologie voornamelijk een kwestie van het jagen op en identificeren van zeldzaamheden zou zijn. Er zijn aan de „gewone” vogelsoorten nog zoveel andere zaken in het veld te bestuderen die dieper graven en op den duur meer voldoening geven dan alleen de sportieve of emotionele momenten van het zien en herkennen van zeldzaamheden.

K. H. Voous

Voous K. H. 1983. *Birds of The Netherlands Antilles*. Walburg Pers [Zutphen]. 327 p. Prijs f 39,50.

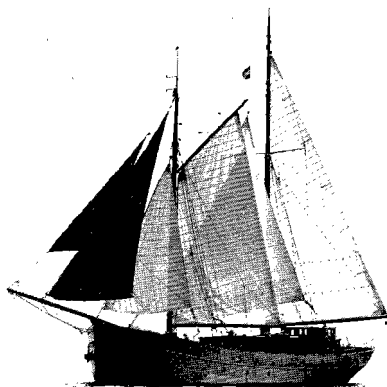
Na jaren uitverkocht te zijn geweest is nu een herziene Engelstalige versie van *Vogels van de Nederlandse Antillen* (1955) verschenen. Sindsdien is de kennis over het vogelleven op de zes eilanden enorm toegenomen. Dit betreft niet alleen het aantal waargenomen soorten (in 1955 147, nu 257) maar ook zaken als voorkomen

en levenswijze. Het boek bestaat uit twee gedeelten. In het eerste wordt op korte, duidelijke wijze weergegeven wat bekend is van de afzonderlijke soorten op de Benedenwindse Eilanden Aruba, Curaçao en Bonaire. In het tweede, beknoptere deel komt vooral het voorkomen van de verschillende soorten op de Bovenwinden Saba, Sint Maarten en Sint Eustatius aan de orde. Op 27 platen (21 in kleur) zijn door H. J. Slijper 145 soorten afgebeeld.

Een uitgebreide bespreking verschijnt in *Ardea*.

DE LA HAYE A.-M. 1981. *Les oiseaux de Fréhel*. Nature et Bretagne, Quimper. 24 p. Prijs FF 15.

Dit is een bezoekersgidsje voor Cap Fréhel, een schiereiland gelegen aan de noordkust van Bretagne (Frankrijk). Het boekje geeft veldkenmerken en enige algemene informatie over negen soorten (zeevogels en Raaf) die men er kan aantreffen. (Verkrijgbaar bij de auteur: 9 rue de Garenne, Marolles, 41 330 La Chapelle Vendomoise, Frankrijk)

VOGELEXPEDITIE met de S.V. 'SIRIUS' naar WEST-AFRIKA

Individuele aanmelding mogelijk voor twee trajecten:

Reis 1: Banc d'Arquin - Parc du Djoudj. 1 - 16 dec. 1984

Reis 2: Dakar - Kaap Verdische Eilanden. 19 jan - 2 feb 1985.

Maximaal 16 deelnemers per reis (1 reisleider). Kosten voor reis 1 of 2: f 3875,- all-in (v.a. Amsterdam). Informatie: S.V. 'SIRIUS', Postbus 16682, 1001 RD Amsterdam of tel. 020-250139.